

Portefølgeplan for Velferd, kultur og samfunn

INNHOOLD

PUBLISERT 2. NOV. 2022 | OPPDATERT 24. MARS 2025

Gjelder fra 2022

Portefølgeplanen bygger på regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning og Forskningsrådets strategi, og den operasjonaliseres gjennom investeringsplaner og utlysninger. Planen beskriver porteføljens omfang, mål, prioriteringer, tiltak, forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter samt hvordan porteføljen er finansiert. Den beskriver tiltak som porteføljestyret selv vil iverksette og tiltak som må iverksettes gjennom investeringer gjort av andre.

Portefølgeplanen gjelder i utgangspunktet i et 5-10 års perspektiv. Planen ferdigstilles i 2022, med en pågående koronapandemi, truende klima- og naturkrise og en sikkerhetssituasjon i Europa som påvirker tilgang til mat, energi m.m. Utfordringene vi står overfor og de siste årenes store omveltninger viser behovet for at planene har en innebygget fleksibilitet som gjør oss i stand til å legge om kursen og ta tak i nye utfordringer etter hvert som de oppstår. Portefølgeplanen beskriver derfor rammer for porteføljen og planlagte overordnede tiltak. Spesifikke prioriteringer og tiltak blir konkretisert i den treårige investeringsplanen som oppdateres årlig. Grunnlaget for investeringsplanen er i tillegg til denne portefølgeplanen, årlige porteføljeanalyser, tildelingsbrev og porteføljestyrets langtidsbudsjett.

Framtidsblikk

I 2030 har Norge god evne til å håndtere pågående og nye behov for omstillinger i arbeidslivet, og landet har fått en sosialt bærekraftig samfunnsmodell gjennom at ekskludering og utenforskap er redusert og sosial og økonomisk ulikhet begrenset. Utviklingen av forsknings- og innovasjonssystemet har vært avgjørende for omstillingen. Forskningsinvesteringene har økt, og velferd-, medie- og kultursektorene driver en kunnskapsbasert politikk og praksis. Forskningsinstitusjoner og privat, frivillig og offentlig sektor samarbeider om omstillingene. Tilgangen til kunnskapsbasert kompetanse er god på alle porteføljens ansvarsområder.

I 2030 har Norge klart å ivareta et robust og bærekraftig velferdssamfunn i bred forstand. Demokratiet utfordres fortsatt av økonomiske, sosiale og kulturelle forhold, men det er tatt flere grep for å ivareta et inkluderende samfunn, en levende og kritisk offentlighet og et robust demokrati. De demokratiske institusjonene rommer mangfold og ulike tankesett, samtidig som de motvirker ulikhet og utenforskap. Den offentlige debatten er i stor grad kunnskapsbasert, inkluderende og demokratisk. Norge har en økonomisk bærekraftig kultursektor, preget av mangfold, åpenhet og deltakelse. Utenforskap og ulikhet er redusert og det er etablert gode tiltak som øker inkludering i arbeids- og samfunnsliv.

I 2030 lykkes norske forskningsinstitusjoner i stor grad i konkurransen om EU-midler, og norske aktører er tett koblet på EUs samfunnsoppdrag. Det er godt utviklede internasjonale samarbeid for å møte de store samfunnsutfordringene om omstilling, inkludering og redusert utenforskap. Det er etablert store, sektorovergripende satsinger i Norge, som er koordinert på regjeringnivå.

Porteføljen for velferd, kultur og samfunn skal bidra til et kunnskapsgrunnlag av høy kvalitet som gjør politikk og forvaltning, arbeidsliv, kulturliv, mediesektor og sivilsamfunn bedre i stand til å håndtere samfunnsutfordringer og foreta nødvendige veivalg.

Denne portefølgeplanen beskriver Forskningsrådets bidrag for å kunne nå dette framtidsbildet. Planen beskriver mål, prioriteringer og tiltak, som skal iverksettes gjennom porteføljestyrets egne investeringer og tiltak som forventes iverksatt gjennom investeringer gjort av andre porteføljestyre eller andre finansieringskilder.

Porteføljens omfang

Portefølgeplanen for velferd, kultur og samfunn omfatter Forskningsrådets totale innsats innenfor ansvarsområdet til porteføljestyret for Velferd, kultur og samfunn, slik dette er beskrevet innenfor de fire dimensjonene under:

Fag og teknologi

Porteføljen består av prosjekter som hovedsakelig omhandler ulike samfunnsutfordringer og håndteringen av slike. Porteføljestyret skal ikke som sådan styrke spesifikke fag, med unntak av å følge opp Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora (2017–22). I sine bidrag til å møte og håndtere samfunnsutfordringene skal porteføljen investere i forskning som inkluderer samfunnsvitenskap (inkl. rettsvitenskap) og humaniora, i tillegg til medisin- og helsefag og teknologiske fag. Mye av forskningen kan og bør skje i tverrfaglig samarbeid, og porteføljestyret skal legge til rette for og stimulere til teoretisk og metodisk mangfold.

Temaer

Porteføljen rommer mange og brede, og til dels overlappende, forskningstemaer. Den omfatter forskning og innovasjon knyttet til velferd, velferdstjenester, arbeidsliv og -marked, familie og oppvekst, migrasjon og integrering, kunst og kultur, medier og historisk og kulturelle dimensjoner ved samfunn og samfunnsutvikling. Porteføljen er tematisk svært sammensatt og består av forskning på komplekse og sektorovergrepene problemstillinger, som for eksempel ulikhet og utenforskap, inkludering i arbeids- og samfunnsliv, og tilitt til og oppslutning om samfunnsinstitusjoner. Forskningen i porteføljen skal frambringe relevant kunnskap som kan bidra til samfunnets håndtering av sentrale utfordringer på tilknyttede samfunnsområder.^[1] Prioriterte temaer for forskning for årene framover beskrives nærmere i kapittel 4.

Anvendelsesområder

Det brede kunnskapsgrunnlaget som Forskningsrådet skal utvikle på porteføljens områder, har potensielt mange brukere av forskningsresultatene. Det er avgjørende at forskningen når ut og oppleves som relevant og nyttig i forvaltning, politikk, ulike praksisfelt og i sivilsamfunnets organisasjoner og allmennheten, samt av forskningsmiljøene selv. Anvendelsesområdene vil i hovedsak være innenfor offentlig sektor og de tilhørende politikkfeltene, men resultatene bør også kunne anvendes i relevante næringer og bransjer.

Plassering i FoUol-verdikjeden

Porteføljen omfatter mange typer utfordringsdrevet kunnskapsproduksjon, fra strategisk, grunnleggende forskning til handlingsrettet og anvendt forskning, innenfor alle porteføljens temaområder. Den inneholder også forskning med tverrsektoriell samarbeid og brukerinvolvering, samt innovasjon. Både i strategisk, grunnleggende og anvendt forskning er det forskere som designer prosjektet og definerer problemstillinger og metodebruk m.m., innenfor gitte tematiske rammer og prioriteringer.

[1]Se også [porteføljeanalysen](#) for VELKUSAM.

Investeringsmål

Porteføljestyrenes mål, prioriteringer og tiltak – sistnevnte i hovedsak investeringer i forskning – skal bidra til å realisere sentrale mål i regjeringens langtidsplan for forskning og utdanning^[2] og målene i Forskningsrådets strategi 2020–2024^[3]. Porteføljestyret for velferd, kultur og samfunn skal spesielt bidra til å realisere Forskningsrådets mål om *Omstilling i næringsliv og offentlig sektor* og *Bærekraftig utvikling* – bærekraftig her i bred forstand – men også målet om *Grensesprengende forskning*. Forskningsrådets strategi angir følgelig retningen for porteføljens samfunns mål og prioriteringer.

Porteføljestyret vil særlig investere i ny forskning av høy kvalitet innenfor det strategiske området *Helse og Velferd*, men vil også bidra på områdene *Samhørighet og globalisering* og på deler av *Teknologi og digitalisering* og *Grønt skifte*. Ny kunnskap skal gjøre oss som samfunn og individer bedre beredt til å møte, forstå og håndtere dagens og framtidige samfunnsutfordringer og til å ta gode politiske beslutninger og andre typer valg.

Investeringsmål består av *samfunns mål* og *brukermål*. Disse beskriver hvilke virkninger og samfunnseffekter forsknings- og innovasjonsinnsatsen skal innrettes mot. Brukermål er virkninger som porteføljestyret ønsker å oppnå hos de ulike brukerne gjennom at de tar forskningen og dens resultater i bruk.

Tiltakene – særlig investeringer i forskning – som Forskningsrådet iverksetter skal resultere i forventede virkninger og samfunnseffekter i henhold til en *investeringslogikk*, jf. samfunns- og brukermålene i kapitlene 3.1 og 3.2 og tiltakene i kapittel 5. For en skematisk oversikt over investeringslogikken som ligger til grunn for *denne* porteføljen, se vedlegg 1.

Figur 1. Skjematisk illustrasjon av investeringslogikken som ligger til grunn for porteføljepåplanen.

[2][Meld. St. 4 \(2018–2019\) - regjeringen.no](#)

[3][Forskningsrådets strategi 2020–2024](#)

Samfunnsmål

Investeringene i FoU skal bidra med kunnskap for å forstå og håndtere sentrale samfunnsutfordringer og bidra til å løse problemer på arbeids-, velferds-, medie- og kulturområdene^[4]. Disse utfordringene griper inn i hverandre, og mange er sektorovergripende, og god og relevant forskning vil være avhengig av samarbeid på tvers av porteføljer. Utfordringene kommer uttrykk på ulike samfunnsnivåer, det varierer hvor akutte de er, de krever ulike tilnærminger og perspektiver, og utfordringene art seg ulikt i forskjellige deler av landet. Samtidig spiller internasjonale forhold sterkt inn – eksempelvis global infrastruktur, beslutningsprosesser i EU/EØS, globale medier og migrasjon. Å håndtere slike samfunnsutfordringer og implementere løsninger krever et bredt kunnskapsgrunnlag, hvor også analyser av kulturelle dimensjoner og forutsetninger inngår.

Samfunnsutfordringer

Nedenfor beskrives fire samfunnsutfordringer som danner bakgrunn og kontekst for porteføljens samfunns mål (sist i kapittel 3.1) og for de tematiske forskningsprioriteringene (i kapittel 4.2).

Samfunnsutfordringene

- Hvordan sikre et velfungerende, inkluderende og omstillingsdyktig arbeidsliv?
- Hvordan sikre en sosialt, kulturelt, politisk og økonomisk bærekraftig velferds- og samfunnsmodell gjennom å redusere utenforskap og begrense uønsket sosial og økonomisk ulikhet?
- Hvordan sikre gode og trygge oppvekstvilkår for barn og unge?
- Hvordan utvikle og sikre demokratisk deltakelse og inkludering, en bred, informert, kritisk offentlighet og et livskraftig kulturliv og levende sivilsamfunn?

Arbeid er en viktig forutsetning for reell deltakelse på andre samfunnsarenaer. Høy sysselsetting i et effektivt og omstillingsdyktig arbeidsliv er en viktig forutsetning for et bærekraftig velferdssamfunn. Befolkningssammensetningen endres gjennom migrasjon ved at andelen yrkesaktive faller mens andelen eldre stiger. Høy kompetanse og høy produktivitet er styrker som kjennetegner norsk arbeidsliv. Samtidig har utsatte grupper ofte utfordringer når det gjelder å skaffe seg arbeid. Arbeidsmigrasjon og annen internasjonalisering har gitt norsk arbeids- og næringsliv tilgang på kompetanse og nye muligheter. På den annen side kan internasjonalisering utfordre elementer i den norske arbeidslivsmodellen. Det samme kan gjelde miljømessige og teknologiske krav til omstilling.

Stor ulikhet i økonomiske, sosiale, kulturelle og politiske ressurser vekker bekymring og debatt både nasjonalt og internasjonalt. Viktige dimensjoner inkluderer måling og adressering av formues- og inntektsulikhet, fattigdom og ekskludering fra arbeidslivet. Boligmarked og arv diskuteres som mulige ulikhetsdrivere, og den grønne omstillingen kan for eksempel gi opphav til ny ulikhet og nye skiller. Noen samfunnsaktører uttrykker uro for ulike typer utenforskap, blant annet for folk med utfordringer knyttet til kompetanse, språk, helse og funksjonsnedsettelse. Ulikhet og utenforskap kan ha konsekvenser for kultur, verdier og holdninger og for folks muligheter for å delta på ulike arenaer. Generelt kan dette ha konsekvenser for den videre utviklingen av de nordiske arbeidslivs- og samfunnsmodellene. En annen utfordring som blir trukket fram, er knyttet til å sikre at den høye samfunnsmessige tilliten og legitimiteten til fordelingssystemer og velferdsordninger ikke svekkes.

En trygg oppvekst er et grunnlag for god livskvalitet og for å mestre livet som voksen. De fleste barn i Norge vokser opp i trygge familier og med gode levekår. Likevel er det et betydelig antall utsatte barn og unge som risikerer å falle utenfor, sosialt, økonomisk og kulturelt. Det er utfordringer i det å vokse opp i familier med vedvarende lav inntekt. Barn i slike familier kan bli marginalisert og ha færre muligheter til å delta på mange samfunnsarenaer. Barn og unge med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i oversikter over barnefattigdom i Norge. Den raske medieteknologiske utviklingen preger også barn og unges oppvekstvilkår, og nye digitale skiller kan vokse fram. En trygg digital oppvekst er viktig for nye generasjoners deltakelse i samfunnsdebatt og demokratisk kultur.

I et samfunn preget av stort kulturelt mangfold og høy endringstakt, er det behov for kunnskap om de historiske og kulturelle forutsetningene for utviklingen. Dette kan bidra til en felles og bedre opplyst offentlighet. Kunst og kultur utgjør fellesarenaer for individers og samfunns selvrefleksjon og er slik viktige institusjoner i samfunnet. Medier har en sentral funksjon og rolle i forming av kultur, samfunn og politikk – herunder maktkritikk og fortellinger om velferdsstat, arbeid, ulikhet og økonomisk fordeling. Det er derfor en utfordring å motvirke at digitalisering og ny medieteknologi – og reguleringer på området – ikke forringer, men tvert imot styrker, en bred og informert offentlighet, demokratisk deltakelse og inkludering for alle grupper av befolkningen, herunder urfolk og minoriteter. Kulturlivet er viktig i folks liv, men også i nasjonens økonomi. Det er en utfordring å få til en økonomisk bærekraftig og solid profesjonell og frivillig kultursektor, som også kan sikre økt mangfold, åpenhet og inkluderende deltakelse. Dette gjelder både kulturelle uttrykk i seg selv og ulike former for materiell og immateriell kulturarv.

Globale utfordringer

På ulike måter virker globale utfordringer og hendelser inn på samfunnsutfordringene – og dermed de prioriterte forskningsområdene. Ut over for eksempel internasjonal migrasjon, overnasjonale reguleringer, globale pandemier og endrede markeder, gjelder dette utfordringer knyttet til klima og miljø, til teknologi og til omfattende konsekvenser av krig og konflikt.

- Klima- og miljøutfordringer og det grønne skiftet

Behovet for å unngå for store klimaendringer tilsier at store deler av norsk arbeidsliv må omstille seg fra en innretning mot olje- og gassnæringen og annen forurensende virksomhet til mer natur- og klimavennlig produksjon. Dette vil endre arbeidslivets kompetansekrav og arbeidsplasser og fordeling av kostnader og goder i samfunnet, samtidig som skiftet vil kreve tilpasninger i velferdsstaten og gi opphav til kulturelle endringer. Samfunnet og alle dets ulike sektorer må framover foreta viktige veivalg som følge av klima- og miljøutfordringer, med virkninger for både individer, lokalsamfunn, arbeidsliv, velferdsstat og for kulturelle forhold både nasjonalt og internasjonalt.

- De store teknologiskiftene

Den raske teknologiutviklingen endrer arbeidsliv og samfunn. Det er viktig å forstå den kulturelle konteksten som teknologien inngår i. Utviklingen berører blant annet arbeidsinnhold, tjenester, språk, kultur, medier, menneskelige relasjoner og omgangsformer. Samfunnsutviklingen vil avhenge av hvordan teknologisk utvikling og strukturendringer spiller sammen med for eksempel internasjonal mobilitet og migrasjon. Ny teknologi skaper nye næringer og nye små og store tilhørigheter og nettverk. Samtidig kan nye krav til kompetanse gi opphav til nye former for ekskludering og utenforskap i arbeidslivet og i samfunn og kultur generelt. Kunstig intelligens, maskinlæring og annen digitalisering gir store muligheter for effektivisering og bedre tjenester, men også store utfordringer knyttet til jus og etikk, personvern, makt og avmakt.

Porteføljens samfunns mål

På bakgrunn av disse samfunnsutfordringene defineres fire samfunns mål, som på ulike vis støtter opp under målene i Forskningsrådets strategi og regjeringens langtidspan:

Samfunns mål

- Norge har et bærekraftig velferdssystem tilpasset en endret befolkningssammensetning.
- Det er aktivt medborgerskap, bred og inkluderende offentlighet og høy tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner i Norge.
- Det norske samfunnet er mangfoldig, likestilt og med begrenset ulikhet og utenforskap.
- Arbeidsmarkedet er velfungerende og arbeidslivet omstillingsdyktig og inkluderende.

[4]Flere stortingsmeldinger og utredninger, inkludert BarnUnge 21-strategien, er viktige baktepper for porteføljens mål og prioriteringer. På et generelt nivå gjelder dette også FNs 17 bærekraftsmål.

Brukermål

En nødvendig forutsetning for å realisere samfunns målene er et velfungerende forsknings- og innovasjonssystem. Forskningsrådet skal derfor bringe aktørene i forskningsinstitusjonene, næringslivet, offentlig sektor og sivilsamfunnet sammen for å frambringe nyskapende og nyttig forskning og innovasjon. Veien til samfunns målene går med andre ord via brukere og brukermål.

Målet er at ny kunnskap og innsikt fra forskningen er relevant og brukes i utviklingen av samfunnsinstitusjoner og politikk, blant annet for å få bedre, mer effektive og innovative tjenester. På den måten får forskningen verdi for samfunnet. For porteføljen er følgende brukere viktige: Politikktutviklere, departementer, direktorater og annen sentral, regional og lokal forvaltning, organisasjoner og bedrifter i arbeids- og næringsliv, sivilsamfunn, medie- og kulturliv og tilhørende bransjer og velferdsstatens førstelinjer – og enkeltindivider. Porteføljen finansierer forskning om sentrale problemstillinger for befolkningens levekår, og derfor er også sluttbrukerne viktige å nå. Offentlige ordskifter er også viktige arenaer; en informert offentlighet bidrar til legitimitet og tillit til politiske og forvaltningsmessige beslutninger. Porteføljens investeringer har også som mål å føre til virkninger i forskningssystemet selv.

Denne porteføljen har seks brukermål:

1. Offentlige, private, og ideelle aktører i arbeidslivs-, velferds-, medie- og kultursektorene deltar i større grad i forskningen og tar i bruk resultater og innsikter fra forskningen i sine praksiser.
2. Politikere, sentral og lokal forvaltning og sektorene på porteføljens områder har et godt kunnskapsgrunnlag for politikktutforming og virkemiddelutvikling – og offentlig debatt.
3. Forskere og fagmiljøer på porteføljens områder har høy kvalitet, er kreative og har en teoretisk og metodisk mangfoldighet.
4. Forskere bruker ulike typer studier av effekter av ordninger og tiltak innenfor arbeidslivs-, velferds-, medie- og kultursektorene.
5. Forskere fra humaniora og rettsvitenskap er godt representert i forskningen på porteføljens områder.
6. Gode forskere og fagmiljøer finnes på alle porteføljens delområder.

Brukermålene kobles til porteføljens tiltak (kapittel 5) og gir føringer for seinere investeringsplaner.

Nødvendigheten av bredt kunnskapsgrunnlag

For å ta gode og kunnskapsbaserte valg i møtet med de store samfunnsutfordringene og nå samfunns- og brukermålene, må innsikt i kulturelle forutsetninger og dimensjoner integreres i forskningen og i bruken av denne. Samfunnsutfordringer handler om menneskeskapte strukturer og teknologier, deres bakgrunn og framvekst og måten de normativt og formelt er regulert på – om kultur, politikk og økonomi. Et bredt kunnskapsgrunnlag må inkludere slike perspektiver.

Prioriteringer

Faglige og teknologiske prioriteringer

Fler- og tverrfaglighet

De store samfunnsutfordringene har til felles at de består av sammensatte problemer uten åpenbare løsninger som de enkelte fagområdene og sektorene kan finne ut av på egenhånd. Samfunnsvitenskap, inkl. rettsvitenskap, humaniora, helsefag og teknologiske fag må derfor alle bidra på porteføljens områder, både alene og i samarbeid på tvers av fag og fagområder. Tverrfaglig samarbeid er ikke et mål i seg selv eller et generelt krav til all forskning, det er et middel og må sees i lys av hvilke forskningsspørsmål som ønskes belyst og besvart.

Særskilte fagområder

Det er fortsatt behov for mer kunnskap om rettslige dimensjoner på porteføljens områder, både når det gjelder på et praksisnivå, politikkutvikling og kunnskapsgrunnlaget generelt. Det samme gjelder for humaniora. Porteføljen har i tråd med Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora ansvar for å styrke humanistisk forskning på sine områder. En begrunnelse er at humanistiske perspektiver er underutnyttet i det å få fram et nødvendig bredt kunnskapsgrunnlag for politiske veivalg i møtet med store samfunnsutfordringer. Særlig på arbeids- og velferdsområdet er det behov for økt innslag av humaniora, mens rettsvitenskapelige dimensjoner med fordel kan trekkes mer inn i hele bredden av porteføljen.

Høy kvalitet og teoretisk og metodisk mangfold

Porteføljestyret ønsker å legge til rette for, og prioritere, forskning av høy kvalitet, teoretisk og metodisk mangfold og fornyelse i porteføljen. Dette kan øke sjansene for å få gode og relevante svar på de utfordringene vi som samfunn og individer står ovenfor. Det innebærer blant annet å åpne opp, etterspørre og legge til rette for ulike, nye forskningsperspektiver og -metoder. Det er slik sett underordnet om de enkelte prosjektene er én-faglige og én-metodiske, eller flerfaglige og flermetodiske. Porteføljestyret vil fortsatt etterspørre bruk av registerdata og annen stordata, effektstudier og andre kvantitative metoder, men vil også sørge for at ulike kvalitative metoder etterspørres og anvendes. Det sentrale er likevel, at valg av metode/r, så vel som brukerinvolvering og annet mht. metodisk design, må begrunnes i prosjektenes problemstillinger, mål og tematikker.

Effekt- og metodestudier

Sentrale brukere etterspør kunnskap om virkninger og effekter av ordninger, tiltak og politikk på så vel arbeidsmarkedet som velferds-, medie- og kultursektorene. Dette er utfordrende og krevende – hva er det som faktisk virker og hva slags effekter lar se måle? Uten at dette vil gjelde all forskning som porteføljestyret ønsker iverksatt i årene framover, vil man styrke kunnskap om effekter, på to måter:

- Støtte studier som tar sikte på å bruke metoder som kan måle, utvikle og vurdere effekter implementering, utbredelse og kostnadseffektivitet av ulike tiltak og ordninger i samfunnet. Dette kan være både studier som bruker loddtrekning eller andre eksperimentelle design og ulike implementeringsstudier av både kvantitative og kvalitative art – og kombinasjoner av disse. Porteføljestyret vil vurdere behovet for ev. større satsinger og samarbeid om metodeutvikling og infrastrukturtiltak når det gjelder å fremme studier som tar sikte på å måle effekt.
- Støtte studier som øker kunnskapen om hvordan måle virkninger og effekter og metodeutvikling i seg selv: Hva fanger slike målinger faktisk opp, hvordan isolere årsaker, hvilke metodiske grep fungerer hvor?

Tematiske prioriteringer

Det er klare forskningsbehov som må møtes, dersom porteføljen skal kunne nå samfunns- og brukermålene. Porteføljestyret har fire overordnede temaområder for investeringer i forskning, som til sammen vil gi viktig kunnskap om de samfunnsutfordringene som ble beskrevet i forrige kapittel:

1. Velferdssamfunnets sosiale, politiske, kulturelle og økonomiske bærekraft
2. Et velfungerende, omstillingsdyktig og inkluderende arbeidsliv
3. Ulikhet, utenforskap og inkludering

4. Medier, kultur og mangfold

Som omtalt under utfordringer, vil porteføljen i tillegg trekke inn to gjennomgående temaområder:

- Digitalisering og teknologi
- Klima og miljø

Teknologiutvikling og klima- og miljøutfordringer vil spille vesentlige roller i samfunnsutviklingen framover. Porteføljen skal ikke investere i ren teknologisk forskning eller klima- og miljøforskning, men vektlegger klima, miljø og teknologisk som viktige dimensjoner og kontekster for deler av både samfunnsutfordringene og forskningen i porteføljen. Også andre globale dimensjoner – krig og pandemier er våren 2022 nærliggende - vil selvsagt ha store innvirkninger på samfunn og kultur og forskningen om dette.

De overordnede tematiske prioriteringene og gjennomgående dimensjonene rammer inn mer konkrete prioriteringer for forskningen. Prioriteringene griper både inn i hverandre og i samfunnsutfordringene, og forskning om konkrete tematikker kan gi kunnskap som er relevant for flere hovedtemaer og flere utfordringer.

Hovedtema 1: Velferdssamfunnets sosiale, politiske, kulturelle og økonomiske bærekraft

Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Velferdsordningenes finansiering, herunder inkludering i arbeidsliv- og marked for ulike grupper, skatt og fordeling. Dette omfatter både offentlig, ideell og privat velferd.
- Legitimitet for, tillit til, og oppslutning om velferdssamfunnets politiske, juridiske og praktiske institusjoner, endringer i disse, samfunnsmedienes og offentlighetens rolle i dette.
- Endret befolkningssammensetning og nye familiemønstre. Befolkningen blir mer kulturelt, religiøst og etnisk heterogen, bl.a. gjennom ulike former for migrasjon og at antall eldre øker, det blir flere aleneboende og fødselstallene synker. Aktuelle temaer inkluderer konsekvenser for oppvekst, arbeidsliv, pensjon, velferdsytelser og samfunnsøkonomi – og for velstand, livskvalitet, kultur og sosiale relasjoner.
- Velferdstjenestenes profesjoner, effektivitet, organisering og praksis, og behov for arbeidskraft. Temaer omfatter samhandling mellom helse- og velferdstjenestene på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer, deres robusthet og evne til å håndtere nasjonale og internasjonale kriser, samt konsekvenser av slike. Konsekvenser av bruk av velferdsteknologi og annen innovasjon i offentlig sektor.
- Forholdet mellom (lov)rettigheter og det politiske handlingsrommet i velferdssektoren og rettighetene til enkeltindivider og enkeltinstitusjoner i lys av reguleringer.
- Betydningen av det grønne skiftet for velferdssamfunnets organisering og bærekraft, håndtering av energifattigdom.

Hovedtema 2: Et velfungerende, omstillingsdyktig og inkluderende arbeidsliv

Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Kjønnslikestilling og kjønnsdelt arbeidsmarked. Barrierer og muligheter for inkludering av personer med innvandrerbakgrunn, funksjonsnedsettelse og helseutfordringer og andre særlig utsatte grupper i arbeidsliv og -marked. Håndtering av mangfold på arbeidsplassene.
- Lagdelte arbeidsmarkeder og nye tilknytningsformer til arbeidsliv og konsekvensene for norsk arbeidslivsmodell, herunder lønnsdannelse, trepartssamarbeid og kollektiv organisering, sosial og økonomisk likhet/ulikhet, arbeidslivskriminalitet og rettslige reguleringer og handlingsrom. Muligheter og utfordringer i sirkulasjons- og plattformøkonomien. Arbeidsinnvandring.
- Arbeidsliv og arbeidsmarkedets virkemåte generelt, herunder arbeidsmiljø og hva som fremmer arbeidshelse og som får folk til å stå lenger i arbeid før pensjonering, jf. demografiske endringer, inkluderings-, ekskluderings- og utstøtningsprosesser i arbeidsliv og -marked.
- Teknologisk og miljømessig omstilling av næringer, bedrifter, tjenester og ansattes kompetanse. Virkninger av digitalisering, automatisering og robotisering. Nye former for tilknytning til arbeidsliv og -marked og konsekvenser for arbeidsmiljø, kompetansekrav, livslang læring og levekår. Endrede økonomiske og teknologiske rammebetingelser for medie- og kulturproduksjon og for konsum.
- Grønt skifte i arbeids- og næringsliv: Virksomhetens omstillingsevne og strategier for å nå bærekraftmålene. Konsekvenser for arbeidsliv og -marked, ulikhet og velferdsstatens økonomiske bærekraft.

Hovedtema 3: Ulikhet, utenforskap og inkludering

Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Ulike former for sosial og økonomisk ulikhet, lagdeling og utenforskap, omfang, årsaker og konsekvenser. Aktuelle temaer inkluderer metoder for måling av ulikhet og fattigdom og av tiltak som virker – og ikke virker, samt studier av målgruppenes erfaringer.

- Likestilling og ikke-diskriminering på ulike samfunnsområder.
- Barn og unges oppvekstvilkår. Familie og fertilitet. Barnefattigdom, sosial ekskludering og annet utenforskap og et tilsynelatende økende sammenfall mellom dette og innvandrerbakgrunn. Barns hverdagsliv, deltakelse i sivilsamfunn, demokratisk medvirkning og kultur- og mediebruk. Barn i urfolks- og minoritetsgruppers mulighet til å bevare egen identitet og kultur og samtidig delta i det øvrige samfunnet.
- Forebygging og bekjempelse av vold, overgrep og annen kriminalitet. Betydningen av digitale medier og teknologisk utvikling.
- Ulike befolkningsgruppers (som urfolk, nasjonale og andre minoriteter, flyktninger, personer med funksjonsnedsettelse o.a.) deltakelse i arbeidsliv, kultur, sivilsamfunn, politikk, offentlighet, frivillighet og mediebruk.
- Forutsetninger og tiltak for en vellykket integrering i samfunnet – for ulike grupper med ulike forutsetninger og ulike interesser på ulike samfunnsarenaer.
- Koblinger mellom innvandringsregulering og nasjonal integreringspolitikk og konsekvenser av dette, samt forholdet mellom jus og politikk på migrasjons- og integreringsfeltet.
- Økonomiske, politiske, juridiske sosiale og kulturelle dimensjoner ved samfunnsmessig inkludering og ekskludering og generell deltakelse.
- Nye sosiale og kulturelle skiller, deltakelse og utenforskap grunnet digitalisering, teknologi, og medie- og kulturbruk: Betydningen av alder, kompetanse, helse, geografi, språk og økonomi.
- Miljøforringelser og det grønne skiftets betydning for ulikhet og inkludering. Fordelingseffekter av klima- og miljøpolitikk. Ulikheter som barriere for klimapolitisk endring.

Hovedtema 4: Medier, kultur og mangfold

Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Individ-, gruppe- og fellesverdier: Det kulturelt og religiøst mangfoldige samfunnet, polarisering, segregering og utenforskap. Temaet omfatter også kulturlivets, kunstens og medienes rolle i dette og andre tematikker knyttet til samfunnets sammenhengskraft.
- Betydningen og forståelsen av mangfold, herunder urfolk og minoriteter, i kunst- og kulturliv og mediesektoren, både på produsent- og konsumentensiden.
- Konsekvenser av ny teknologi for utviklingen av en bredt informert og kritisk offentlighet. Aktuelle temaer kan inkludere studier av reguleringer av mediemarked og offentlighet i en mer globalisert medievirkelighet, konsekvenser av økonomiske rammer, digitalisering og ny medieteknologi for en bærekraftig mediebransje og kultursektor, men også for hverdagsliv, samhandling og sosiale relasjoner.
- Mediers rolle i politikk og offentlighet: Dette handler om politiske, geografiske, sosiale og kulturelle skiller, tillit og legitimitet. Framveksten av nye, digitale skiller og deltakelse i offentlig debatt og kultur, i tillegg til utfordringer knyttet til medier og demokratiets forutsetninger, makt og kontroll.
- Endringer i individers, gruppers og samfunns kultur og verdsettelse, holdninger og atferd knyttet til klimaendringer og -tilpasning og andre miljøutfordringer, sosiale og andre skiller i dette. Forholdet mellom kultur og natur.

Under disse temaområdene vil ytterligere, konkrete prioriteringer kunne spesifiseres i porteføljestyrets treårige investeringsplaner og i utlysningene av forskningsmidler.

Relevans for norske samfunnsforhold

Forskningen omhandler primært forhold i eller med relevans for Norge, eller der norske forhold er en del av internasjonalt komparative studier. Samtidig spiller internasjonale forhold sterkt inn på norsk samfunn og kultur, politikk og økonomi – eksempelvis overnasjonale avtaler, oljepris, migrasjon, globale medier og epidemier. Forskning som finansieres internasjonalt vil kunne bidra til å se norske tiltak, løsninger og strukturer opp mot internasjonale forhold.

Prioriterte anvendelsesområder

Forskningen i porteføljen er tematisk bred, og kunnskapen vil kunne ha mange interessenter og anvendelsesområder – i første rekke arbeids-, velferds-, kultur- og mediesektorene og de respektive politikkområder og departementer. Porteføljestyret vil også framover understreke nødvendigheten av forskningens relevans, anvendbarhet, og verdi i bred forstand. Det er videre et prioritert mål at forskningen samtidig skal gi ny kunnskap om grunnlagsproblemer på porteføljens områder og få betydning for utviklingen i fag, teorier og metoder, nasjonalt og internasjonalt, og i tillegg levere kunnskap til allmennhet og offentlig debatt. Denne porteføljen bidrar hovedsakelig med bred, sektorovergripende kunnskapsutvikling, med anvendelser på mange nivåer og på tvers av sektorer. Ikke minst viktig er kunnskapsutviklingen som er rettet mot prioriterte politikkområder og sektorer, hvor porteføljen skal bygge kunnskap med relevans for politikkutforming, forvaltning og praksisfeltene – og det offentlige ordskiftet.

En oppmerksomhet mot forskningens relevans og samfunnsnytte innebærer at det er viktig å stimulere og legge til rette for ulike

former for formidling og kommunikasjon av forskningen til brukere og offentligheten.

Strukturelle prioriteringer

Variert virkemiddelbruk

Porteføljestyret vil også framover legge til rette for ulike typer kunnskapsproduksjon, fra grunnleggende forskning via handlingsrettet og anvendt forskning, til forskning med brukerinvolvering og tett kobling til praksisfeltet, innovasjon og implementering. Det er også behov for å sikre relevant infrastruktur og større tverrfaglige satsinger innenfor porteføljens område. Selv om det er overlapp og glidende grenser mellom grunnleggende og mer anvendt forskning, er mye av forskningen på velferd, arbeids-, medie- og kultursektorsområdene handlingsrettet, mens den allmenne kulturforskningen oftere har karakter av strategisk grunnforskning på viktige samfunnsområder. Høy kvalitet på forskningen er uansett et krav for å få støtte. At forskningen tilfredsstiller alle forskningsetiske krav og bestemmelser er en selvfølge.

Porteføljestyret vil også prioritere finansiering av forskermobilitet og samarbeid, nasjonalt og internasjonalt. Eksponering mot utenlandske fagmiljøer og internasjonale strømninger, internasjonal kunnskapsdeling og publisering kan øke den vitenskapelige kvaliteten og gi nye impulser.

Porteføljen vil også være åpen for å støtte kunnskapsoppsummeringer og andre tiltak som vil styrke kommunikasjonen og samarbeidet mellom forskere, brukere og allmennheten. Det er viktig å øke kunnskapen om hva som skal til for at forskningen etterspørres og tas i bruk, og hvordan samarbeid med og medvirkning fra ulike typer brukere i forskningen vil kunne styrke forskningens relevans og kvalitet. Brukerinvolvering vil ikke være et generelt krav til prosjekter i porteføljen, men anbefales dersom det er fruktbart ut fra det enkelte prosjektets mål, problemstillinger og spørsmål.

Porteføljestyret er seg bevisst at tildelinger av forskningsmidler påvirker forskningsmiljøenes bærekraft og utvikling, og at noen sterke miljøer blir ytterligere styrket gjennom porteføljens investeringer. I de enkelte utlysninger er det søknadens kvalitet og relevans som bestemmer tildelingene av forskningsmidler. Porteføljestyret vil også strategisk investere i forskning på viktige samfunnsområder med klare kunnskapsbehov, men som har liten FoU-virksomhet. På slike områder hvor det er få forskere og lite volum, få søknader om forskningsmidler, ofte med middels kvalitet o.l., vil porteføljestyret vurdere ulike tiltak for styrke kvalitet og kapasitet.

Konkrete prioriteringer mellom virkemidler og andre krav og føringer vil komme i investeringsplaner og utlysninger.

Kjønns- og mangfoldsdimensjoner i forskningen

Kjønn og mangfold er sentrale problemstillinger og tematikker innenfor de samfunnsområdene som porteføljen omfatter. Der det relevant, må forskningen i porteføljen integrere kjønns- og mangfoldsperspektiver i analysene.

Forskningsmiljøer som søker støtte bør tilstrebe en best mulig kjønnsbalanse i forskergruppene, og se på muligheter for økt mangfold generelt. Porteføljestyret vil så langt mulig følge utviklingen i porteføljen med hensyn til kjønnsbalanse og mangfold, og innrette virkemidlene etter dette.

Åpen forskning

Med åpen forskning endres måten forskningen utføres, deles og vurderes på. Åpen forskning kommer stadig høyere på den nasjonale og internasjonale forskningspolitiske dagsordenen, og porteføljestyret vil følge Forskningsrådets anbefalinger og praksis på alle relevante områder for porteføljen. Indikatorer for hvordan porteføljen bidrar til åpen forskning kan være i hvilken grad forskning i porteføljen resulterer i åpne publikasjoner og åpne datasett, populærvitenskapelige framstillinger og kunnskapsoppsummeringer, og i hvilket omfang forskningen anvendes i undervisning, politikktutforming og forvaltning, samt grad av brukermedvirkning i prosjekter.

Internasjonalt samarbeid

Det er naturlig å fokusere mest på Horisont Europa, med hensyn til synergier og samarbeid, jf. kapittel 4.5. Imidlertid er porteføljens tematiske prioriteringer svært relevante også for forskningssamarbeid med forskere og -miljøer i land i og utenfor Europa via andre kanaler. Spesielt relevant i denne sammenheng er nordisk samarbeid gjennom NordForsk, bl.a. når det gjelder nordisk komparativ forskning, samarbeid med andre forskningsråd i Europa om fellesutlysninger og andre aktiviteter gjennom eksisterende eller nye fora, og gjennom andre EU-programmer Norge deltar gjennom EØS-avtalen. Multi- og bilateralt samarbeid med Norges ni viktigste samarbeidsland utenfor Europa, som beskrevet i Regjeringens Panoramastrategi, er også en viktig føring. I Forskningsrådets handlingsplan for internasjonalisering omtales viktigheten av å støtte nasjoner globalt som ikke har store forsknings- og innovasjonsressurser.

Prioriteringer i forholdet til EUs rammeprogram (Horisont Europa)

Samspillet mellom den nasjonale og europeiske konkurransearenaen er viktig, og innsatsen på porteføljens områder må ses i sammenheng med både europeiske og øvrige internasjonale programmer og satsinger. Porteføljestyret vil konkret vurdere om

VELKUSAM-utlysningene skal komme istedenfor, eller i tillegg til, utlysninger innenfor Horisont Europa med samme tematikker. Særnorske problemstillinger på porteføljens områder må uansett etterspørres og finansieres av Forskningsrådet.

De mest relevante *tematiske* utlysningene for denne porteføljen finnes i Horisont Europas søyle 2 "Globale utfordringer og konkurransedyktig europeisk næringsliv", i klyngen "Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn". Klyngen er delt inn i tre områder "Demokrati og styring", "Europeisk kulturarv og kulturelle og kreative næringer" samt "Sosiale og økonomiske transformasjoner". tillegg vil jo ERC-prosjekter være relevante for å telle med i porteføljen.

Det er fire generelle strategier for hvordan Forskningsrådets investeringer tar hensyn til den europeiske og internasjonale arenaer: *Kvalifisere; Forsterke; Forskyve i tid; og Mulig arbeidsdeling*.

- De nasjonale satsingene skal bidra til å kvalifisere norske aktører til å konkurrere på internasjonale arenaer. En slik strategi vil være åpenbar på områder der Norge har små og fragmenterte miljøer som strever med å hevde seg i den internasjonale forskningsfronten.
- De nasjonale investeringene bør innrettes slik at de best mulig kan bygge videre på resultatene fra den internasjonale porteføljen.
- For å utnytte den tilgjengelige kapasiteten hos norske forskningsinstitusjoner best mulig blir det viktig å planlegge tidspunkt for nasjonale utlysninger slik at de ikke overlapper i tid med tilsvarende utlysninger i Horisont Europa.
- Dersom europeiske og andre internasjonale satsinger skulle dekke Norges kunnskapsbehov og involvere norske aktører på en så god måte at nødvendig nasjonal kompetanse blir sikret, kan porteføljestyrene velge å skalere ned eller droppe nasjonale utlysninger på slike områder.

Hvilke av disse strategiene som er mest relevante for porteføljestyret for Velferd, kultur og samfunn å – eventuelt – ta i bruk, vil avhenge av tematikk og annen innretning av arbeidsprogrammene i Horisont Europa. Porteføljestyret vil holde seg orientert om utviklingen i rammeprogrammet og norsk deltakelse i dette for å sikre et godt samspill med den nasjonale aktiviteten.

Tiltak

I kapittel 3.2 ble porteføljens fem brukermål beskrevet. For å realisere disse vil porteføljestyret gjennomføre følgende tiltak:

Brukermål 1: Offentlige, private, og ideelle aktører i arbeidslivs-, velferds-, medie- og kultursektorene deltar i større grad i forskningen og tar i bruk resultater og innsikter fra forskningen i sine praksiser.

Porteføljestyrets egne tiltak:

- Investere i forsker-, samarbeids- og innovasjonsprosjekter som øker kunnskapen om sentrale samfunnsutfordringer, har høy relevans for sektorene og gode planer for formidling og iverksetting og implementering.
- Øke brukermedvirkningen i forskningen hvor dette er relevant for å øke kvalitet og anvendbarhet.
- Utforske virkemidler for samskapende forskning.
- Utlysninger av støtte til formidling, møteplasser og dialog.
- Investere i og bidra til å videreutvikle ordningen med Offentlig PhD.

Tiltak gjennom andre porteføljestyre og andre:

- Samarbeid med andre porteføljer om relevante utlysninger og støtteformer.
- Forskningsrådets departementsdialoger.

Brukermål 2: Politikere, sentral og lokal forvaltning og sektorene på porteføljens områder har et godt kunnskapsgrunnlag for politikkutforming og virkemiddelutvikling – og offentlig debatt.

Porteføljestyrets egne tiltak:

- Bevilge midler til prosjekter som vil være relevante, utfordrende og anvendbare for brukere og allmennhet.
- Støtte prosjekter med gode allmenn- og brukerrettede formidlingsplaner.
- Kunnskapsoppsummeringer på utvalgte områder.
- Utlysninger av støtte til formidling, møteplasser og dialog.

Tiltak gjennom andre porteføljestyre og andre:

- Møteplasser i regi av Forskningsrådet eller samarbeidende porteføljer.
- Dialoger med finansierende departementer og andre sentrale interessenter.

- Øke synligheten av forskning.

Brukermål 3: Forskere og fagmiljøer på porteføljens områder har høy kvalitet, er kreative og har en teoretisk og metodisk mangfoldighet.

Porteføljestyrets egne tiltak:

- Investere i forsker- og samarbeidsprosjekter med høy kvalitet.
- Investere i prosjekter som til sammen bidrar til faglig, teoretisk og metodisk mangfold
- Støtte opp om internasjonalt samarbeid gjennom investering i prosjekter som inkluderer gode internasjonale samarbeidspartnere og/eller komparative elementer.
- Gi støtte til forskermobilitet.
- Bidra til kjønnsbalanse og mangfold blant prosjektledere.

Tiltak gjennom andre porteføljestyre og andre:

- Deltakelse i internasjonale utlysninger.
- Stimulere til EU-søknader.
- Videreutvikle og forbedre Forskningsrådets system for fagfellevurdering og kvalitet i søknadsbehandling.

Brukermål 4: Forskere bruker ulike typer studier av effekter av ordninger og tiltak innenfor arbeidslivs-, velferds-, medie- og kultursektorene

Porteføljestyrets egne tiltak:

- Prioritere prosjekter som på ulike måter studerer og måler effektene av relevante ordninger og tiltak i sektorene.
- Prioritere studier som øker kunnskap om hvordan studere og måle virkninger og effekter av tiltak og ordninger.

Tiltak gjennom andre porteføljestyre og andre:

- Aktiv dialog med departementene slik at utvikling av tiltak skjer med henblikk på å tilrettelegge for forskning på tiltak og effekter av disse.
- Ha dialog med relevante aktører for å sikre tilgang til registerdata og andre datakilder som muliggjør gode studier av effekter og iverksetting av politiske tiltak.

Brukermål 5: Forskere fra humaniora og rettsvitenskap har økt sitt engasjement på flere av porteføljens tematiske områder.

Porteføljestyrets egne tiltak:

- Tematiske og faglige prioriteringer som etterspør innsats fra disse fagområdene i utlysninger av forskningsmidler.
- Ta i bruk mange virkemidler og vurdere ulike typer prosjekter, mht. størrelse og innretning.

Tiltak gjennom andre porteføljestyre og andre:

- Utfordre relevante forskningsmiljøer til økt deltakelse, blant annet gjennom Forskningsrådets dialoger med sektoren.
- Prioritere humanistiske og rettsvitenskapelige tematikker og perspektiver i utlysningstekster.

Brukermål 6: Gode forskere og fagmiljøer finnes på alle porteføljens delområder.

Porteføljestyrets egne tiltak:

- Identifisere områder innenfor porteføljen der forskningskapasitet og -kvalitet er lav.
- Tematisk målrettede utlysninger, inkludert mindre pilotprosjekter for å utvikle kapasitet.
- Stimulere til rekruttering i prosjektene.
- Stimulere til nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

Tiltak gjennom andre porteføljestyre og andre:

- Samarbeid med nærliggende porteføljestyre om fellesutlysninger.

Mange av målene omhandler samme brukere og er delvis overlappende. Det samme gjelder mange tiltak – de vil for en stor del kunne omfatte mange brukermål.

Figur 2 viser bidragene fra de ulike porteføljene og EU som inngikk i Velferd, kultur og samfunns portefølje i 2021. Porteføljestyre

egne investeringer sto for kun vel en firedel av porteføljen – dvs. at porteføljestyret selv finansierer forskningsprosjekter for i overkant av 200 mill. kr, av totalt vel 800 mill. kr. De største bidragene fra andre porteføljestyrers investeringer kom fra porteføljene Samfunnsvitenskap og humaniora, Helse og Demokrati, styring og fornyelse, samt fra Sentre for fremragende forskning SFF og Infrastrukturordningen. De nevnte porteføljene, samt Utdanning og kompetanse, er også de mest nærliggende ha nært samarbeid med rundt utlysninger og porteføljestyring for øvrig.

Figur 2. De relative bidragene til porteføljen for Velferd, kultur og samfunn for året 2021.

Forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter

Investeringslogikken som ligger til grunn for denne porteføljeplanen (vedlegg) viser sammenhengen mellom samfunns mål, brukermål og tiltak på den ene siden, og forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter av innsatsen på den andre siden. Enkeltutlysninger og resultater fra enkeltprosjekter er alene ikke tilstrekkelig for å nå målene. Nasjonale og internasjonale utlysninger og finansierte prosjekter må sees i en større sammenheng, der hvert prosjekt utgjør ett lite skritt på en lengre vei fra forskning til verdiskapende anvendelse. Koordinert innsats gjennom bruk av ulike virkemidler og tett samarbeid mellom relaterte porteføljeområder vil være nødvendig for å oppnå forventede virkninger og samfunnseffekter.

Forventede resultater (output)

Porteføljestyrets investeringer skal i all hovedsak gå til utfordringsdrevet forskning av høy kvalitet på brede samfunnsområder sc arbeid, velferd, kultur og medier.

Forskningsresultatene vil bli synlige i form av vitenskapelig publisering i norske og utenlandske tidsskrifter, monografier og antologier, utvikling av datasett og ulike formidlingstiltak til brukere av forskning og til allmennheten, i nye og tradisjonelle medier og plattformer. Et annet resultat av forskningen er forskerrekuttering (særlig avlagte doktorgrader).

Publikasjoner, formidlingstiltak og rekruttering er den mest direkte form for resultater fra hvert enkelt prosjekt prosjektene. Bildet likevel ikke helt entydig i så måte, da mange forskeres publikasjoner stammer fra flere forskningsprosjekter innenfor beslektede tematikker – og tidsskriftpublisering kan komme lenge etter prosjektslutt.

Hvordan måle forventede resultater?

Resultater fra Forskningsrådets innsats kan monitoreres gjennom tall for vitenskapelige publikasjoner, bruker- og allmennrettet formidling. I tillegg vil bibliometrisk analyse av publikasjoner gi et bilde av resultatene. Dette kan skje gjennom publiseringsprofiler Cristin, kanaler for åpen forskning, åpne datasett, m.m.

Et viktig resultat av Forskningsrådets investeringer i forskning på porteføljens områder er den rekrutteringen til forskning som skj gjennom de prosjektene som finansieres – enten kandidatene forblir i forskningen eller begynner å arbeide utenfor academia.

Det er et mål for Forskningsrådet å bidra til at norske tildelinger i Horisont Europa øker. Mange norske miljøer med støtte fra rammeprogrammet har tidligere hatt prosjekttøtte fra Forskningsrådet. Å kartlegge prosjekttildelinger fra Horisont Europa til norske forskningsmiljøer på områder som arbeid, velferd, kultur og medier er viktig, enten disse har hatt støtte fra Forskningsrådet eller ei.

Forventede virkninger (outcome)

Innenfor en noe lengre tidshorisont er virkninger hvordan resultatene brukes, jf. brukermålene i kapittel 3. Virkninger indikerer bruken og bearbeidningen av FoUol-resultatene i forskningsinstitusjonene, i offentlige og private virksomheter og ellers i samfunn. Virkninger, som er tett koblet til brukermålene, er som regel resultat av flere FoUol-prosjekter og en rekke andre innsatsfaktorer satt i system over en lengre periode.

Virkninger for forskersamfunnet

Investeringer i utfordringsdrevet forskning, både av mer grunnleggende og anvendt karakter, bidrar til utvikling av fag, teorier og metoder, og til kapasitet og kompetanse i forskningsmiljøene. Dette gjelder blant annet metoder og kunnskap om målinger av effekter og generell faglig fornyelse på porteføljens områder. For denne porteføljen vil dette gjelde forskningsmiljøer i universitets høgskole- og instituttsektorene som forsker innenfor de fire hovedområdene arbeid, velferd, medier og kultur – og de fagområde og -disipliner som der gjør seg gjeldende. En viktig virkning i så måte vil være en større andel humaniora og rettsvitenskapelige perspektiver i forskningen i porteføljen.

Det forventes at forskningsmiljøene blir styrket på sentrale områder hvor forskningen i dag er liten og mangelfull og at flere miljøer kommer på et internasjonalt nivå.

Virkninger for brukere utenfor forskersamfunnet

At forskningens innsikter oppleves som relevant og nyttig og tas i bruk i velferdstjenestene og andre sektorer, etater og bransjer, er viktige brukermål. Dette bidrar for eksempel til at tjenester blir mer kunnskapsbaserte og effektive – til beste for sluttbrukerne. Implementere forskning i ulike praksiser, krever både god og relevant forskning, god formidling og spredning av ny kunnskap, ulike former for brukermedvirkning og mottakernes evne og vilje til å nyttiggjøre seg nye innsikter. Dette bereder også grunnen for, og glir over i, de mer langsiktige effektene av forskningen.

Innsatsen i porteføljen forventes å gi virkninger som f.eks. økt forskningskompetanse i offentlige virksomheter og økt deltakelse i offentlig sektor i forskning og innovasjon. Andre virkninger av innsatsen vil være i hvilken grad forskningsresultatene tas i bruk i politikkutforming, i forvaltningsutvikling og i utvikling av innovasjonssystemet for offentlig sektor – og ny kunnskap om de samfunnsmessige virkningene og effektene av ordninger og tiltak på porteføljens områder. Det vil være viktig at forskningskapasiteten og -kvaliteten er styrket og rekrutteringen bedret på viktige samfunnsområder som har liten FoU-virksomhet – og store kunnskapsbehov.

Også allmennhetens tilgang til forskningsresultater og det offentlige ordskiftet om forskning bidrar til informert, demokratisk deltakelse og et inkluderende og tillitsbasert samfunn. Mye utfordringsdrevet og handlingsrettet forskning er av høy kvalitet og omfattes av stor interesse i allmennheten, i forvaltningen og blant tjenesteprodusenter og interesseorganisasjoner. Dette må innsatsen bygge videre på.

Hvordan måle forventede virkninger?

Selv om virkninger ikke er direkte resultater av de enkelte FoU-prosjektene, kan imidlertid omfanget av, og siteringer, av forskningsartikler på porteføljens områder si noe om det vitenskapelige gjennomslaget. Tilsvarende kan sampublikasjoner og samarbeidsrelasjoner på tvers av institusjoner og land si noe om omfanget av nasjonalt og internasjonalt samarbeid. Tall for andelen humaniora og rettsvitenskap i Forskningsrådsfinansierte prosjekter kan hentes ut fra egen statistikk.

For å måle gjennomslaget av forskningen hos brukere kan omfanget av hvordan porteføljens forskere brukes i offentlig utrednings- og utvalgsarbeid kartlegges. I tillegg kan man arbeide fram kvalitative og kvantitative oversikter over bruk og forekomst av forskningsresultater i lovarbeider, politiske tiltak og i det offentlige ordskiftet. Dette kan være krevende å få til, men vil potensielt være nyttig for å kunne si noe om de faktiske virkningene forskningen har.

Når det gjelder forskningens bruk og anvendelse for øvrig, er et viktig spørsmål om aktører i sektorene faktisk anvender og implementerer forskningen i sine bransjer og etater, tjenester, praksiser og profesjoner. Også dette krever et nybrottsarbeid av både kvalitativ og kvantitativ art for å finne ut av. Her vil blant annet Impact-beskrivelser fra sluttrapporter kunne være en indikator selv om mange virkninger glir over i samfunnseffekter og først manifesterer seg lenge etter prosjektslutt.

Forventede samfunnseffekter (impact)

Samfunnseffekter omhandler langsiktige endringer på samfunnsnivå som følge av innsatsen og dens resultater og virkninger. Mange andre faktorer spiller inn, som markedsmessige, finansielle, politiske og geopolitiske forhold. Jo lenger ut i effektkjeden en beveger seg, jo flere faktorer er det som har virket inn. Samfunnseffektene er videre knyttet til system- og makronivå, eksempelvis til miljømessige forhold eller til forskningssystemet, næringsliv, offentlig sektor, befolkningen som helhet eller befolkningsgrupper. Det ligger derfor i sakens natur at samfunnseffekter ikke kan knyttes opp mot konkrete forskningsprosjekter, som regel heller ikke mot knipper av slike.

En faglig og metodisk bred forskningsinnsats skal gi kunnskap om hvordan møte, forstå og håndtere samfunnsutfordringene slik vi som samfunn og individer kan nå samfunnsmålene for porteføljen:

- Norge har et bærekraftig velferdssystem tilpasset en endret befolkningssammensetning
- Det er aktivt medborgerskap, bred og inkluderende offentlighet og høy tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner i Norge
- Det norske samfunnet er mangfoldig, likestilt og med begrenset ulikhet og utenforskap
- I Norge er arbeidsmarkedet velfungerende og arbeidslivet omstillingsdyktig og inkluderende

Kunnskap og kompetanse

I sum utgjør et solid og bredt kunnskapsgrunnlag om mønstre og utviklingstrekk på disse områdene en slags samfunnets kunnskapsmessige beredskap i møte med dagens og morgendagens utfordringer. En svært viktig effekt av forskningen er derfor denne beredskapen er sikret og utviklet. En like sentral effekt – og delvis en følge av den første – vil være at sektorer og tjenesteeンドringer i lover og reguleringer, tiltak og praksiser på porteføljens områder i større grad er kunnskapsbaserte og implementerer og anvender forskningsresultater i sin virksomhet. Dette for å kunne håndtere og løse samfunnsutfordringene på området.

En siste viktig effekt – som også kan sees på som en forutsetning for forskningens anvendelse og implementering – er at universiteter, høyskoler og institutter gjennom forskningsbasert utdanning sikrer nok kandidater med god og relevant kompetanse

som dekker samfunnsmessige behov, både til offentlig og privat sektor. Dette kan i stor grad understøttes av statistikk og tall.

Kritisk potensial

At også utfordringsdrevet og anvendt forskning skal være uavhengig og ha et kritisk potensial er både en forutsetning for og en videre effekt av forskningen. Med kritisk forskning i hele verdikjeden, fra grunnleggende til anvendt og innovasjonsforskning, kan man ligge i forkant, stille nye spørsmål og åpne for det som kan bli relevant. Det gjør samfunnet rustet til å respondere og raskt finne løsninger på hendelser som plutselig oppstår. At vi har en bred kunnskapsbase, samt kompetente forskere og godt utdannede kandidater, er lett å ta for gitt, men det forutsetter at samfunnet kontinuerlig investerer også i forskning som ikke umiddelbart ser ut til å ha en snever nytteverdi.

Hvordan måle forventede samfunnseffekter?

Effekter er virkninger på samfunnsnivå som gjør at vi har nådd/når de samfunnsmålene som porteføljestyret har definert for innsatsen. I enda større grad enn med virkninger viser effektene seg lenge etter prosjektslutt, og det er et utall andre faktorer som kan spille inn: Hva skyldes egentlig et mer inkluderende arbeidsliv i 2028 enn i 2021, og har vi målt riktig? Likevel, det er viktig å forsøke å identifisere forskningens effekter. Dette vil kunne øke forståelsen av viktigheten av forskning og legitimiteten til et kunnskapsbasert ordskifte og praksis.

Samfunnseffekter kan for eksempel indikeres gjennom forskningsbaserte evalueringer og kunnskapsoppsummeringer. I tillegg vil Impact-beskrivelser fra prosjektenes sluttrapporter, og sentrale forskeres og forskningsmiljøers deltakelse i utvikling av politikk, forvaltning og sektorer/bransjer kunne gi en viss indikasjon også på forskningens samfunnseffekter (eksempelvis i NOU'er, regjeringsoppnevnte utvalg), ikke bare på dens virkninger. Her kan man undersøke forskningens faktiske gjennomslag i samfunnsansettelse i sektorene og tjenestene, synlighet i lover, politiske tiltak og virkemidler, og i det offentlige ordskiftet. Det finnes ikke statistiske mål som enkelt kan hentes ut for å dokumentere eventuelle samfunnseffekter, det må gjøres egne, omfattende arbeider av både kvalitativ og kvantitativ art.

Finansiering

Figur 3 viser finansieringskildene for de tre budsjettformålene som porteføljestyret for Velferd, kultur og samfunn har ansvaret for

Figur 3. Finansiering av investeringer under porteføljestyrets ansvar i 2021.

[← Forrige side](#)

[Neste side →](#)

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.